

Til Ekspertutvalget for etter- og videreutdanning
v/Simen Markussen, leder

Oslo, 12. mars 2019

Innspill til Regjeringens ekspertutvalg for etter- og videreutdanning

Voksenopplæringsforbundet (Vofo) er interesseorganisasjonen til de 14 offentlig godkjente studieforbundene i Norge. Studieforbundene bidrar til organisert opplæring i nær 500 frivillige og ideelle medlemsorganisasjoner. Vårt hovedmål er å styrke studieforbundenes rammevilkår i arbeidet med å gi voksne læringsmuligheter der de bor.

Vofo har vært strategipartner i utviklingen Nasjonal kompetansepolitisk strategi, er part i Kompetansepolitisk råd og har plass i Nasjonalt fagskoleråd.

Studieforbundene og deres medlemmer organiserer opplæring som fremmer vekst og utvikling for den enkelte, arbeidslivet og samfunnet. I 2017 arrangerte studieforbundene og deres medlemsorganisasjoner 44 500 kurs med tilskudd etter voksenopplæringsloven for over en halv million deltakere over hele landet.

Eksempler på studieforbundenes etter- og videreutdanningsvirksomhet:

- Mer enn 4000 voksne forberedte seg til eksamen på videregående skoles nivå gjennom studieforbundene i 2017.
- Studieforbundene eier og driver ideelle fagskoler. På et viktig område som helse- og oppvekstfag utdanner de nær annenhver fagskolestudent.
- Flere studieforbund er engasjert i bedriftsintern opplæring og tiltak knyttet til Kompetansepluss Arbeid og Kompetansepluss Frivillighet¹.
- Faglige oppdateringskurs i regi av studieforbund, fagforbund og bransjeorganisasjoner som er medlemsorganisasjoner i studieforbund
- Fagorganisasjonene har utstrakt tilbud av etter- og videreutdanning
- Sertifiseringskurs/autorisasjonskurs. Flere av studieforbundene driver for eksempel mesterbrevutdanning, sertifiseringer i Våtrom, Verneombud osv.
- Deltidsstudier innen universitets- og høyskolefag.

I innspillet fokuserer vi på etter- og videreutdanning «som primært sikter mot å fornye eller oppdatere arbeidstakernes kompetanse». Samtidig vil Vofo understreke at grunnleggende opplæring (Kompetansepluss) for mange er det første steget på vei videre mot fagbrev eller videre opplæring fordi deltakerne opplever økt mestring og motivasjon til å lære mer.

¹ Bedriftsintern opplæring Kompetansepluss-kurs og annen oppdragsvirksomhet (herunder tilbud med støtte fra andre deler av det offentlige) inngår ikke i SSBs statistikk.

Muligheter og hindringer

Tilbudet innen etter- og videreutdanning må utvikles for å møte behovene i arbeidslivet - over hele Norge og for *alle* arbeidstakere uavhengig av utdanningsbakgrunn. For å lykkes med kompetansereformen og intensjonene i kompetansepolitisk strategi, bør det legges opp til et *bredt* aktørbilde og et mangfold av gjennomføringsløsninger slik at man kan imøtekomme ulike behov.

Det største hinderet for kompetansepåfyll er for mange «tidsklemma», motivasjon og tilbud. Det betyr at det er svært mye å hente på å utvikle kompetansetilbud som er mer fleksible og tilgjengelige på ulike måter. Nettbasert undervisning kan være løsningen for noen, men passer ikke alle.

Voksenopplæringsforbundet og studieforbundene har god innsikt i læringsformer for voksne og voksnes kompetansebehov. Vi har lang erfaring med å tilrettelegge for den enkeltes behov for fleksibilitet i forhold til arbeidsforhold og forkunnskaper, familie og bosted. De fremste fortrinnene er fleksibiliteten i utdanningstilbudet, fleksible strukturer og samarbeid med arbeidslivet kombinert med tilstedeværelsen i lokalsamfunnene. Dette setter dem i stand til å fange opp kompetansebehov og raskt justere kurstilbudet når etterspørselen endrer seg. Dette gir den enkelte mulighet til raskt å gå i gang med utdanning.

Studieforbund samarbeider med partene i arbeidslivet om fleksible tilbud. Her er noen eksempler:

- En virksomhet opererer i en bransje som driver med byggrehabilitering, og hvor det ikke finnes et spesifikt fagbrev, men hvor deler av 4 ulike fagbrev dekker nødvendig fagkompetanse. Her kan fagskoler raskt utvikle tilpassede studier som bygger på læringsinnholdet til ett eller flere aktuelle fagbrev.
- En kommune hadde omstillingsbehov for sine medarbeidere og leder. De tok kontakt med AOF Østfold som utviklet fagskoletilbudet «Utøvende lederskap i praksis» som nå er blitt et studieløp på 30 stp. Nå går 20 ansatte i helse- og omsorgssektoren på dette studiet.
- En bedrift flagger ut deler av sin virksomhet og 100 ansatte uten fagbrev blir sagt opp i løpet av ni måneder. Et studieforbund går inn sammen med fylkeskommunen og tilbyr et intensivt studieløp som sikrer at 60 av disse får mulighet til å ta fagbrev før de slutter i egen bedrift.
- Studieforbund som AOF og Folkeuniversitetet holder tak i hele utdanningsveien fra kompetanseplussordningen til fagbrev og høyere yrkesfaglig utdanning, og bidrar til godt samarbeid mellom ledelse, tillitsvalgte og ansatte. Opplæringstilbudet er tilpasset voksnes livssituasjon og bedriftenes hverdag og turnuser.
- Fag- og profesjonsorganisasjonene dekker mye av etterutdanningen med støtte fra studieforbund. Eksempelvis der UH-sektoren ikke kan komme med tilbud raskt nok, eller der små, men viktige fag ikke gir stort nok grunnlag for tilbud.

Regelverket og finansieringen av etter- og videreutdanning må tilpasses

Universitets- og høyskolesektoren er blitt kritisert for å være for lite på banen når det gjelder å utvikle EVU- tilbud. Det er trolig flere faktorer som spiller inn; både mangel på økonomiske insitamenter og fagpersonell. Flere har også pekt på behovet for mer kontakt mellom utdanningsinstitusjonene og arbeidslivet, kanskje særlig med tanke på å utvikle kortere etterutdanningskurs.

Fram til 2010 var samarbeid om «desentraliserte studieringer på høyere nivå» hjemlet i voksenopplæringsloven. Fagansvarlig lærested kunne godkjenne lokale forelesere som vanligvis var tilknyttet høgskoler/universitet nær, eller på, det aktuelle studiestedet, men også fagpersoner med høy faglig kompetanse og sterk tilknytning til praksisfeltet. Ordningen gjorde det mulig å kunne tilby et bredt omfang av lokale studietilbud spesielt tilrettelagt for voksne med arbeids- og

omsorgsforpliktelser. Lovendringer (2010), og Studietilsynsforskriftens krav om at ansatte i hovedstilling ved lærestedet skal forestå (det meste av) undervisningen har ført til langt færre samarbeidsprosjekter og dyrere tilbud. Fra 2010 til 2017 er antallet studenter på eksamensforberedende tilbud redusert fra 3 671 til 610 (SSB).

Etter Vofos oppfatning vil økt samarbeid mellom studieforbund og universitet/høgskoler om utvikling og gjennomføring av EVU-tilbud kunne være et viktig bidrag til at flere deltar i etter- og videreutdanning. Da må systemer og regelverk gi mulighet til og ikke være til hinder for et slikt samarbeid, uten at det skal gå på bekostning av kvaliteten i tilbudene.

Vofo mener man må:

- Fjerne studietilsynsforskriftens krav om at ansatte i hovedstilling ved lærestedet skal forestå det meste av undervisningen
- Tilrettelegge for økt samarbeid mellom studieforbund og universitet/høgskoler

Ikke-formell opplæring og kompetansehevende tiltak

Framtidens arbeidsliv trenger ikke bare formell og studiepoenggivende kompetanse, men økt tilgang til kompetansepåfyll for alle arbeidstakere. Arbeidslivet trenger flere kompetansehevende tiltak som sørger for en kvalifisert arbeidskraft med kontinuerlig oppdatert kompetanse uavhengig av utdanningsbakgrunn.

Våre erfaringer tilsier at både offentlige og private arbeidsgivere er restriktive med å gi kompetansehevende tiltak som ikke er i regi av universitets- og høgskolesektoren. Arbeidsgivernes restriktive holdning skyldes trolig i stor grad usikkerhet knyttet til om man er pålagt å benytte formelle utdanningsinstitusjoner. EVU i regi av universitets- og høgskolesektoren medfører også store kostnader, tar tid og legger begrensninger på andel av arbeidstokken som kan innvilges EVU. Flere undersøkelser peker på at det er etterutdanning og annen ikke-formell opplæring som er særlig relevant for å imøtekomme udekkede kompetansebehov².

Vofo mener det bør tilrettelegges og oppfordres til kortere og fleksible kompetansehevende tiltak for alle arbeidstakere. Studieforbundene har lang erfaring med å tilpasse og skreddersy ulike program for kompetanseheving som dekker alt fra enkeltstående kursdager/-kvelder, til opplærings- og veiledningsprosjekter som går over lengre tid. Sentralt i opplæringen er at innholdet knyttes opp mot deltakernes egen arbeidshverdag og er tilpasset arbeidsgiveres behov.

Flere fagforeninger og profesjonsorganisasjoner driver med faglige påfyllingskurs med bistand og tilskudd fra studieforbund. Etterutdanningstilbudene bidrar til nødvendig faglig oppdatering for å kunne imøtekomme nye kompetansebehov. Som EVU-aktører kan studieforbundene og deres medlemmer raskt oppdatere og tilpasse seg skiftende behov for faglig utvikling. Der hvor videreutdanninger har formelle systemkrav som kan føre til at innholdet blir utdatert før tilbudet kan iverksettes, kan det faglige innholdet i etterutdanningskurs bli utviklet og oppdatert raskere.

Vofo mener det er behov for å:

- Stimulere til kompetanseutvikling gjennom incentivordninger og fleksible løsninger

² Samfunnsøkonomisk analyse AS. (2018). Incentiver for investering i humankapital. Oslo: Kunnskapsdepartementet

- Styrke ikke-formelle opplæringstilbud i regi av ideelle aktører som for eksempel studieforbund

Høyere yrkesfaglig utdanning

Fagskoler må ha en helt sentral rolle i etter- og videreutdanningen for å svare på arbeidslivets praktiske kompetanseutfordringer. Det bør ikke legges begrensninger på fagskolenes mulighet til å tilrettelegge for kortere og modulbasert EVU i tråd med arbeidslivets behov. Vofo støtter intensjonene i regjeringens satsning på bransjeprogram for helse- og omsorgssektoren og bygg- og industri, og mener dette er et viktig tiltak i disse sektorene og ikke minst for fagskolenes bidrag i EVU. Her pekes på muligheten for å åpne for mindre enheter enn 30 studiepoeng også for fagskolene, et tiltak Vofo mener er ett viktig skritt for fagskolenes rolle i EVU-arbeidet.

Vofo vil påpeke at fylkeskommunal forvaltning av tilskuddet til fagskoler kan være problematisk. Det har ført til økt byråkratisering for fagskoler som driver på tvers av fylkesgrenser og må forholde seg til forskjellige tilskudsforvaltere med ulike søknadsprosesser og fordelingsnøkler. Det setter også fylkeskommunen i en uheldig dobbeltrolle som tilskudsforvalter og skoleeier.

Vofo mener at:

- Bevilgningene til fagskolene må styrkes
- Det må sikres rettferdig finansiering av et mangfold av fagskoler (ideelle, private og offentlige fagskoler)
- Det må åpnes for modulbasert EVU i fagskolene

Retten til videregående opplæring må styrkes

Vofo mener at en innføring av voksnes rett til å ta flere fagbrev vil være et viktig tiltak for å imøtekomme fremtidens kompetanseutfordringer. Vofo støtter Lied-utvalget i at dagens rett til videregående opplæring ikke gjenspeiler individets og samfunnets behov for kompetanseutvikling. I et samfunn der det er nødvendig stadig å oppdatere kompetansen sin, gjerne også oppnå en helt ny kompetanse, må dette speiles i de rettighetene den enkelte har til opplæring.

Vofo foreslår videre at rett til omvalg også bør gjelde de som har fått studiekompetanse, men som ønsker å omskolere seg til å ta en fagutdanning. Dette er ofte voksne som allerede har arbeidet som ufaglærte (f.eks. innen helse- og oppvekst eller byggfag). Dagens ordning gir rett til ett ekstra år for de som ønsker studiekompetanse, mens den motsatte veien er stengt. Det virker mot sin hensikt i en tid med stort behov for kandidater med fagutdanning.

Vofo ønsker også at voksne rettighets elever får dekket sine kostnader når de tar utdanningen gjennom studieforbund. Vi mener at større fleksibilitet i muligheten til å velge opplæringsarenaer og opplæringstilbydere vil bidra til at flere voksne vil fullføre videregående opplæring.

Vofo mener at:

- Det må innføres rett til å ta flere fagbrev
- Det må innføres rett til omvalg for de med studiekompetanse
- Voksne rettighets elever bør være dekket av det offentlige når de tar utdanningen gjennom studieforbund

Regionalisering

Vofo er positive til at fylkeskommunene får et økt ansvar for kompetansepoltikken. Samtidig vil vi understreke at tilskuddet til studieforbund må opprettholdes nasjonalt, og at dette er en viktig forutsetning for å være et reelt supplement ved siden av det formelle utdanningssystemet.

Nasjonale kompetansepoltiske strategier peker på behovet for at tilgangen til relevant kompetanse styrkes gjennom et mer systematisk samarbeid mellom fylkeskommunen og de ulike kompetanseaktørene.

Vofo er bekymret for at de regionale kompetansefora i regi av fylkeskommunen og fylkesmannen ikke gjenspeiler aktørbildet i regionene. Vi ser eksempler både på at ideell sektor ikke er representert i foraene, eller at man ensidig fokuserer på UH-sektoren. Et helt konkret eksempel her er samarbeidsfora for kompetanseutvikling i barnehagesektoren i regi av fylkesmannen, hvor verken fagskolen eller ideell sektor er representert. Hvis alle ansatte inkludert fagarbeidere og assistenter, skal få kompetansepåfyll, ville det være naturlig at også fagskolesektoren og studieforbund var representert i samarbeidsforumet.

Vofo mener derfor at det i større grad bør tilrettelegges for samarbeidsavtaler og fora som ivaretar mangfoldet av utdanningsaktører.

Et tiltak for å styrke fylkeskommunes kompetansepoltiske rolle bør være at Kompetansepluss ordningen regionaliseres. En regionalisering av denne tilskuddsordningen vil gi fylkeskommunen et kompetansepoltisk virkemiddel som er bedre tilpasset lokale kompetansebehov og prioriteringer.

Vofo mener at:

- Det bør tilrettelegges for at samarbeidsavtaler ivaretar mangfoldet av utdanningsaktører i fylkene (ideelle, private, offentlige, fagskoler og UH-sektoren)
- Det bør opprettes regionale kompetansepoltiske råd etter modell fra det nasjonale Kompetansepoltiske rådet

Økonomiske hindringer

For mange er finansiering et stort hinder for etter- og videreutdanning. Dette gjelder særlig for voksne som arbeider i lavtlønnsyrker eller som ufaglærte. Arbeidsledige bør i større grad gis adgang til utdanning og EVU.

Vofo mener at:

- Det bør innføres støtteordninger til kompetanseheving for voksne i lavtlønnsyrker og ufaglærte
- Folketrygdloven må revideres slik at det blir mulig å kombinere dagpenger med utdanning

Virkemidler og kultur for livslang læring

Det er viktig å ha et bredt perspektiv på læring og kompetanse i møte med behovene i samfunns- og arbeidslivet. Det handler om å gi mennesker muligheter og en læringsarena der de kan utvikle sin egen kompetanse, oppleve mestring og overvinne praktiske, sosiale og mentale hindringer for læring. Disse læringsarenaene stimulerer læringsevnen og fungerer som en døråpner til videre læring, arbeidsliv og samfunnsdeltagelse.

Både Europakommisjonen og Ludvigsen-utvalget legger vekt på behovet for bred kompetanse for å møte fremtidens kompetansebehov. Ludvigsen-utvalget anbefaler fire nøkkelkompetanser: fagspesifikk kompetanse, kompetanse i å lære, kompetanse i å kommunisere, samhandle og delta og kompetanse i å utforske og skape. Europakommisjonen peker på behovet for et bredt

opplæringstilbud til voksne for å møte behovet for fremtidens nøkkelkompetanser. I rådsrekommendasjonen av 17. 1. 2018 pekes det på åtte kompetanser for livslang læring som skal styrke befolkningens kompetanse, digitale ferdigheter, fremme felles verdier og styrke demokratiet. Et viktig tiltak for fremme livslang læring og en lærende befolkning vil være å legge til rette for et mangfold av læringsarenaer.

Voksenopplæringsforbundet har bedt Fafo gjennomføre et forskningsprosjekt på studieforbundene som læringskatalysatorer. Forskningsrapporten blir fremlagt i løpet av våren 2019. Vi ser fram til å dele resultatene.

Vi ser frem til videre dialog og stiller gjerne på møte for å drøfte tematikken videre.

Lykke til med dette viktige arbeidet.

Med hilsen

Voksenopplæringsforbundet

Gro Holstad
Generalsekretær

Cecilie Hänninen
Rådgiver

Stian Juell Sandvik
Rådgiver